

Leo Trotskij

Bonapartism och fascism

(15 juli 1934)

Den stora praktiska betydelsen av en korrekt teoretisk inriktning är som allra tydligast under perioder av akuta samhällskonflikter, snabba politiska förändringar, och plötsliga förändringar av situationen. Under sådana perioder förbrukas politiska *begrepp* och *generaliseringar* snabbt, och de måste antingen ersättas helt (vilket är lättast) eller konkretiseras, preciseras eller delvis rättas till (vilket är svårare). Just under sådana perioder uppstår med nödvändighet alla möjliga *övergående*, *mellanliggande* situationer och kombinationer, som skakar om de vanliga mönstren och gör det dubbelt nödvändigt med tålmodig teoretisk uppmärksamhet. Med ett ord, om man under den lugna och ”organiska” perioden (före kriget) kunde klara sig med några få färdiga abstraktioner, så visar under vår epok varje ny händelse med kraft dialektikens viktigaste lag: *Sanningen är alltid konkret*.

Den stalinistiska teorin om fascismen utgör utan tvivel ett av de mest tragiska exempel som finns på vilka skadliga praktiska konsekvenser som kan uppstå när man byter ut en dialektisk analys av verkligheten, i alla dess konkreta skeden och övergående stadier, det vill säga både under dess gradvisa förändringar såväl som dess revolutionära (eller kontrarevolutionära) språng, med abstrakta kategorier som formulerats på grundval av delvisa och otillräckliga historiska erfarenheter (eller en inskränkt och otillräcklig syn på helheten). Stalinisterna antog teorin som säger att finanskapitalet under den nuvarande perioden inte kan anpassa sig till den parlamentariska demokratin utan är tvungen att ta till fascismen. Utifrån denna tanke, som inom vissa ramar är helt riktig, drog de på ett rent härledande, formellt logiskt sätt samma slutsats för alla länder och alla utvecklingsstadier. För dem var Primo de Rivera, Mussolini, Qiang Kai-shek, Masaryk, Brüning, Dollfuss, Pilsudski den serbiske kungen Alexander, Severing, MacDonald, etc representanter för fascismen.¹ När de gjorde det, glömde de: (a) att kapitalismen inte heller tidigare har anpassat sig till en ”ren” demokrati, och än har kompletterat den med ett öppet förtryck, och än har ersatt den med det, (b) att det inte någonstans existerar en ”ren” finanskapitalism, (c) att finanskapitalet, även om det har en dominerande ställning, inte fungerar i ett vakuum utan måste ta hänsyn till både andra skikt inom borgarklassen och de förtryckta klassernas motstånd, (d) att det slutligen med nödvändighet införs en rad övergångsformer mellan den parlamentariska demokratin och den fascistiska regimen, den ena efter den andra, än ”med fredliga medel”, än med inbördeskrig. Och om vi vill gå framåt och inte kastas längs bak, så måste var och en av dessa övergångsformer bedömas på ett teoretiskt korrekt sätt och proletariatet måste utarbeta en motsvarande politik.

På grundval av de tyska erfarenheterna (även om det kunde och borde ha gjorts redan på grundval av Italien) lade bolsjevikleninisterna för första gången märke till en övergångsform som vi kallade bonapartism (regeringarna Brüning, Papen, Schleicher). På ett mer exakt och utvecklat sätt noterade vi senare den bonapartistiska regimen i Österrike. Det har blivit uppenbart att denna övergångsform, givetvis inte på något ödesbestämt sätt utan i dialektisk mening, är ödesbestämd för länder och perioder då fascismen, med allt större framgång, utan något framgångsrikt motstånd från proletariatet angriper den parlamentariska demokratins ställningar för att därefter strypa proletariatet.

¹ **Miguel Primo de Rivera** (1870-1930) styrde Spanien under Alfonso XIII mellan 1923 och 1929, då han drevs bort efter påtryckningar från massorna.

Thomas G Masaryk (1850-1937) var tjeckisk nationalist och Tjeckoslovakiens första president (1918-1935).

Engelbert Dollfuss (1892-1934) var kansler i Österrike 1932. Han utropade en diktatur och dödades 1934 av nazisterna under deras misslyckade kupp.

Alexander I (1888-1934) var kung över Jugoslavien mellan 1921 och 1934. Han avskaffade 1921 konstitutionen och upplöste 1929 parlamentet. Hanmördades i oktober 1934.

Under perioden Brüning-Schleicher förkunnade Manuilskij-Kuusinen: ”Fascismen är redan här.” De sa att teorin om ett mellanliggande, bonapartistiskt stadium var ett försök att skyla över och dölja fascismen för att underlätta socialdemokratins politik om de ”mindre onda”. På den tiden kallades socialdemokraterna för ”socialfascister”, och ”vänster”-socialdemokrater som Zyromsky, Marceau Pivert och Just sades vara de allra farligaste socialfascisterna – efter ”trotskisterna”.² Nu har allt detta förändrats. Vad gäller dagens Frankrike vågar inte stalinisterna upprepa: ”Fascismen är redan här.” Tvärtom har de accepterat enhetsfrontspolitiken, som de förkastade igår, för att förhindra fascismens seger i Frankrike. De har känt sig tvingade att skilja mellan Doumergues regim och en fascistisk regim.³ Men de har kommit på denna skillnad på ett erfarenhetsmässigt och inte marxistiskt sätt. De försöker inte ens definiera Doumergues regim vetenskapligt. Den som utnyttjar abstrakta kategorier på teorins område är dömd att kapitulera blint för fakta. Och ändå är det just i Frankrike som övergången från parlamentarism till bonapartism (eller mer exakt de första stadierna i denna övergång) har varit särskilt slående och tydliga. Det räcker att påminna om att Doumergues regering trädde fram på scenen mellan fascisternas övning inför inbördeskriget (6 februari) och proletariats generalstrejk (12 februari). Så fort de oförsonliga kontrahenterna hade intagit sina stridsställningar i det kapitalistiska samhällets två ytterpoler, dröjde det inte länge förrän det blev uppenbart att parlamentarismens räknemaskin förlorade all betydelse. Det är sant att Doumergues regering, precis som Brüning-Schleichers regering på sin tid, vid första anblick verkar härska med parlamentets tillåtelse. Men det är ett parlament som har abdikerat, ett parlament som vet att regeringen skulle avskaffa dem om de gjorde motstånd. Tack vare den relativa jämvikten mellan kontrarevolutionens läger som angriper och revolutionens läger som försvarar sig, tack vare att de tillfälligt har neutraliserat varann, har maktens axel höjt sig ovanför klasserna och deras parlamentariska företrädare. Man måste hitta ett regeringsöverhuvud utanför parlamentet och ”utanför partierna”. Detta regeringsöverhuvud har kallat in två generaler till sin hjälp. Denna treenighet har skaffat sig stöd både till höger och till vänster genom att på ett symmetriskt sätt skaffa sig en parlamentarisk gisslan. Regeringen är inte parlamensmajoritetens verkställande organ, utan en skiljedomare mellan två stridande läger.

Men en regering som höjer sig ovanför nationen hänger inte i luften. Den nuvarande regeringens verkliga axel går genom polisen, byråkratin, och den militära klicken. Det rör sig om en militär polisdictatur, som med näppe skyler sig med parlamentarismens utanpåverk. Men en sabelns regering som fungerar som nationens skiljedomare – det är just *bonapartism*.

Sabeln i sig själv har inget självständigt program. Det är ”ordningens” verktyg. Den mobiliseras för att försvara den existerande samhällsordningen. Genom att *politiskt* höja sig ovanför klasserna utgör bonapartismen, för övrigt precis som sin föregångare caesarismen, *i politisk mening* alltid och under alla epoker en regering för utsugarnas starkaste och mest beslutsamma delar. Följaktligen kan dagens bonapartism bara vara finanskapitalets regering, som styr, inspirerar och korrupperar byråkratins, polisens, officerskastens och pressens toppar.

Den enda uppgiften för den ”konstitutionella reform” som det har talats om så mycket under de senaste månaderna, är att anpassa de statliga institutionerna till den bonapartistiska regeringens behov och fördel. Finanskapitalet letar efter lagliga vägar för att alltid kunna påtvinga nationen den mest lämpliga skiljedomaren med kvasiparlamentets framtvungade medgivande. Uppenbarligen är inte regeringen Doumergue den lämpligaste ”starka regeringen”. Det finns lämpligare Bonaparte-kandidater i reserv. På detta område är det möjligt med nya erfarenheter och kombinationer, om klasskampens framtida förlopp ger dem tillräcklig tid.

² **Jean Zyromsky** (1890-1975) och **Marceau Pivert** (1895-1958) var vänstermedlemmar i det franska socialistpartiet. Pivert deltog i Blums Folkfrontsregering. **Just** var en fransk socialistisk journalist som var knuten till Zyromsky och Pivert.

³ **Gaston Doumergue** (1863-1937) var fransk premiärminister mellan februari och november 1934, och härskade på kunglig kungörelse. Trotskij betecknade hans regim som bonapartistisk.

Om vi ska våga oss på en prognos, måste vi upprepa vad bolsjevikleninisterna en gång sa om Tyskland: den nuvarande franska bonapartismens politiska chanser är inte stora. Dess stabilitet bestäms av den tillfälliga och i grunden instabila jämvikt som för närvarande existerar mellan proletariatets och fascismens läger. Styrkeförhållandena mellan dessa två läger ändrar sig snabbt, delvis under inverkan från den ekonomiska konjunkturen, men huvudsakligen beroende på den proletära förtruppens kvalitéer. Det är oundvikligt att dessa två läger kommer att drabba samman. Tidsperspektiven handlar om månader och inte år. En stabil regim kan upprättas först efter sammandrabbningen, beroende på resultatet.

Precis som bonapartismen kan fascismen vid makten bara vara finanskapitalets regering. I denna *sociala* mening går den inte att skilja från bonapartismen eller till och med den parlamentariska demokratin. Stalinisterna har om och om igen gjort denna upptäckt, och varje gång har de glömt att *sociala* frågor löses på det *politiska* området. Finanskapitalets är inte så stark därför att den kan upprätta vilken regering som helst och närsomhelst, efter sina egna önskemål. Den har inte denna förmåga. Dess styrka utgörs av att varje icke proletär regering är tvungen att tjäna finanskapitalet, eller ännu bättre av att finanskapitalet kan byta ut ett maktsystem som försvagas mot ett annat system som bättre motsvarar de förändrade förhållandena. Men övergången från ett system till ett annat innebär en *politisk kris*, som, om den sammanträffar med det revolutionära proletariatets aktivitet, kan bli en social risk för borgarklassen. Övergången i Frankrike från en parlamentarisk demokrati till bonapartism, åtföljdes av ett utbrott av inbördeskrig. En övergång från bonapartism till fascism är fylld av oändligt mycket våldigare oroligheter och följaktligen också revolutionära möjligheter.

Fram till igår ansåg stalinisterna att vårt ”främsta misstag” var att vi i fascismen såg småbourgeoisin och inte finanskapitalet. Även i detta fall använder de abstrakta kategorier istället för dialektiken mellan klasser. Fascismen är ett speciellt sätt att mobilisera och organisera småbourgeoisin i finanskapitalets sociala intresse. Under den demokratiska regimen försökte kapitalet av naturnödvändighet inplantera förtroende för den reformistiska och pacifistiska småbourgeoisin i arbetarna. Övergången till fascismen är tvärtom otänkbar utan att småbourgeoisin dessförinnan har fyllts av hat mot proletariatet. Under dessa två system grundas samma superklass', finanskapitalets, makt på direkt motsatta förhållanden mellan de förtryckta klasserna.

Men det går bara att politiskt mobilisera småbourgeoisin mot proletariatet med hjälp av en social demagogi som innebär att storbourgeoisin leker med elden. Den lössläppta småborgerliga reaktionen utgör en fara för ”samhällsordningen”, vilket har bekräftats av de senaste händelserna i Tyskland. Det är därför den franska borgarklassen, samtidigt som den stöder och aktivt finansierar de reaktionära banditernas ena flygel, försöker undvika att driva det hela till en punkt där fascismen segrar politiskt, utan bara siktar till att upprätta en ”stark” makt, som när det kommer till kritan ska tygla de två ytterlighetslägren.

Detta räcker för att visa hur viktigt det är att skilja mellan den bonapartistiska makten från den fascistiska. Men det vore oförlåtligt att falla för den andra ytterligheten, det vill säga omvandla bonapartismen och fascismen till två logiskt oförenliga kategorier. Precis som bonapartismen till en början kombinerar den parlamentariska regimen med fascismen, så känner den segerrika fascismen sig tvingad att inte bara gå i förbund med bonapartisterna. utan dessutom internt närma sig det bonapartistiska systemet. Finanskapitalet kan inte hålla makten så länge med hjälp av reaktionär social demagogi och småborgerlig terror. När de fascistiska ledarna har tagit makten tvingas de använda statsapparaten för att tysta de massor som följer dem. Av samma anledning förlorar de stödet bland de breda småborgerliga massorna. En liten del av dem suggs upp i den byråkratiska apparaten. En annan sjunker ner i likgiltighet. Under olika fanor börjar en tredje del göra motstånd. Men genom att fascismen stödjer sig på den byråkratiska apparaten och vacklar mellan klasserna, så återföds den, samtidigt som den förlorar sin sociala massbas, i bonapartismen. Även här avbryts den gradvisa utvecklingen av våldsamma och blodiga händelser. Till skillnad från den förfascistiska

eller *förebyggande bonapartismen* (Giolitti⁴, Brüning-Schleicher, Doumergue, etc) som återspeglar den ytterst instabila och kortlivade jämvikten mellan de krigförande lägren, så kännetecknas *bonapartismen av fascistiskt ursprung* (Mussolini, Hitler, etc) som växte fram ur de två krossade, desillusionerade och demoraliserade lägren bland massorna, av mycket större stabilitet.

Frågan ”fascism eller bonapartism?” har givit upphov till en del motsättningar bland våra polska kamrater när det gäller Pilsudskis regim. Att sådana motsättningar kan uppstå är det bästa vittnesmålet om att vi inte talar om orubbliga logiska kategorier, utan om levande sociala formationer med ytterst uttalade säregenheter i olika länder och under olika skeden.

Pilsudski kom till makten efter ett uppror vars grund var en småborgerlig massrörelse, och han siktade *direkt* på att de traditionella partierna skulle dominera i namn av den ”starka staten”. Det är ett fascistiskt drag som präglar rörelsen och regimen. Men den polska fascismens specifika politiska vikt, det vill säga tyngd, var mycket mindre än den italienska fascismens på sin tid och ännu mycket mindre än den tyska fascismens. Pilsudski var tvungen att i mycket högre grad utnyttja militära konspirationsmetoder och ställa frågan om arbetarnas organisationer på ett mycket mer försiktigt sätt. Det räcker att påminna sig om att Pilsudskis statskupp ägde rum med det polska stalinistiska partiets sympati och stöd. Den ukrainska och judiska småbourgeoisins allt större fiendlighet mot Pilsudskis regim gjorde det i sin tur svårare för honom att inleda ett frontalangrepp mot arbetarklassen.

Som resultatet av denna situation utgjorde och utgör fortfarande vacklandet mellan klasserna och klassernas nationella delar en mycket större del för Pilsudski, och massterror en mycket mindre del, än under motsvarande perioder för Mussolini och Hitler. Det finns ett bonapartistiskt element hos Pilsudski, men det vore helt fel att jämföra Pilsudski med Giolitti eller Schleicher, och se fram emot att han skulle ersättas av en ny polsk Mussolini eller Hitler. Det är metodologiskt fel att måla upp någon sorts ”perfekt” fascism och ställa den mot den verkligt fascistiska regim som har vuxit fram, med alla sina säregenheter och motsättningar, på grundval av de klassförhållanden och förhållanden mellan nationaliteterna som existerar i den polska staten. Kommer Pilsudski att kunna fullfölja krossandet av de proletära organisationerna (vilket situationens hela logik oundvikligen driver honom att göra)? Det beror inte på någon formell definition av ”fascismen som sådan”, utan på de verkliga styrkeförhållanden, dynamiken hos de politiska processer som sker bland massorna, den proletära förtruppens strategi, och slutligen händelseutvecklingen i Västeuropa och i synnerhet Frankrike.

Historien kanske kommer att inregistrera det faktum att den polska fascismen störtades och förvandlades till damm innan den lyckades hitta sin egen ”totalitära” uttrycksform.

Vi sa tidigare att bonapartismen av fascistiskt ursprung är ojämförligt mycket mer stabil än de förebyggande bonapartistiska experiment som storbourgeoisin tar till i hopp om att undvika fascistisk blodutgjutelse. Men – ur teoretisk och praktisk synvinkel – är det ännu mycket viktigare att betona, att *själva det faktum att fascismen pånyttföds som bonapartism utgör början på slutet för den*. Hur länge fascismens bortvittrande kommer att ta, och när dess sjukdom kommer att övergå i döds kamp, hänger på många inre och yttre omständigheter. Men det faktum att småbourgeoisins kontrarevolutionära aktivitet kvävs, det vill säga desillusioneras, det vill säga faller sönder, och att dess angrepp mot proletariatet försvagas, öppnar upp nya revolutionära möjligheter. Historien visar att det är omöjligt att hålla proletariatet kedjat bara med hjälp av polisapparaten. Det är riktigt att erfarenheterna från Italien visar att det psykologiska arvet från den enorma katastrofen finns kvar inom de arbetande klasserna mycket längre än de styrkeförhållanden som orsakade katastrofen. Men den psykologiska inaktiviteten efter nederlaget är bara en osäker stötta. Under inverkan av en kraftig omvälvning kan den rasa samman efter ett enda slag. En sådan omvälvning – för Italien,

⁴ Giovanni Giolitti (1842-1928) var italiensk premiärminister innan Mussolini kom till makten.

Tyskland, Österrike och andra länder – skulle kunna utgöras av en framgång för det franska proletariatets kamp.

Den revolutionära nyckeln till situationen i Europa och hela världen finns nu framförallt i Frankrike!

(Översättning från engelska: Göran Källqvist.)